

ЗАВМЧАЈ

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 19.

У Новоме Саду 7. Маја 1878.

Год. I.

Наталија.

Новела Косте Ристића.

(Наставак.)

Прошло је четрнаест дана а нисам се састао са Митом. Моја војна предавања отпочела су првим септембром, те нисам имао довољно времена, да излазим куда, поглавито с тога, што су ми задавале студије много посла, због руског језика.

За све то време мислио сам често и на Миту и на Наталију. Не тајим, да ме је ипак мало дирнула њезина ванредна лепота, ја се томе не чудим баш јако, та војник сам а сви марсови синови врло су осетљива срца!

Једно после подне око пет сахата упутим се у шетњу. Мити нисам хтео ићи, јер сам држао, да га нећу наћи код куће. Одем џаке у летњу башту и седнем близу криповљевог споменика. Око мене шетао се пероградски свет, женске лепе и плаве, мушки румени и брадати, деца дебела и главата. Неки мали буцмасти несташко дође к мени и запита ме, колико има сахата. Извадим сат из џепа и покажем му га, али он није нао да искалкулише из њега ништа. Најзад му речем, колико има, он ми се лепо захвали и отрчи својој дадиљи. Нехотице мој одош се насмејати, кад сам видео, камо је отрчао: сетио сам се нашег домаћег обичаја,

да солдати веома радо апикују са дадиљама и обратно, дадиље с њима. Истина, нисам приметио на оној девојци, да тежи за мојим познанством, али не бих се баш ни ја упуштао ни у какав разговор, ма да није била ружна.

У том прође мимо мене Наталија са Стевом, са црвеним Стевом а није ме ни видеала. Он је њојзи говорио и говорио а она је само обореном главом слушала његове речи. Нисам приметио, да су стевине речи биле од бог зна каква утиска, јер јој израз на лицу беше са свим индиферентан. Кад сам видео, да се опет приближује мојој клупи, устанем и пођем, да ме не спазе. Нисам се бојао, да ће ме познати, с леђа су сви солдати једнаки. Одем дубље у башту и после кратког тумарања упутим се изласку, намером, да ипак одем још данас Мити. Кад сам био већ близу врата, видим их, где иду предмно. И они су излазили из баште, ћутали су, и Стева је корачао нагло, тако, да је Наталија једва могла ићи с њиме упоред. Кад су били ван баште, растану се без руковања, Стева савије десно а Наталија лево.

Већ сам се био лагано упутио за њом, кад ме неко лупи по рамену; ја се осврнем

и спазим пред собом Миту. Беше блед, усне му мало дрктаху али се ипак видело, да није незадовољан.

Разумео сам му душевно расположење, јер и он мора да је видео, како се оно двоје хладно растадоше.

— Теби то годи, ословим га, показујући главом за њима.

— У неку руку годи, одговори ми, јер видим постепени уплив мога васпитања.

— Ти мора да си за време, од кад се нисмо видели, јако успевао. Хоћеш ли бити тако добар, да ми у неколико речи нацрташ status quo?

— Драге воље, рече ми, али хајдмо из баште.

Обојица се кренемо, пређемо улицу до Невскога, ударимо затим преко адмиралитетскога трга и инглескога кеја николајевском мосту. Дан беше врло пријатан, ма да се, пред вече, ипак прилично осећала хладноћа.

— Стевин утисак на Наталију, говораше Мита, не беше велики. Ја држим, да је њезина наклоност — ако се тако изразити могу — била просто манифестација њезине прерано развијене нарави. Видиш ваљда, да је Наталија и одвећ развијена, душевно и телесно. Стева је можда био први момак, који се упустио с њоме у разговор, а особито у разговор о нежнијим предметима. Слика о човечанству а особито о мушкој му половини, коју Наталија имаде, беше још доста нејасна и нестална; у њојзи је тек почело да се развија оно душевно или боље рећи, умно надвлађивање и у таквоме тренутку изиђе јој пред очи Стева. Да он — та знаш га — није био у стању, да је на дуже к себи веже, знао сам већ одавно и само сам чекао онај моменат, кад ће га провидети и тиме се и еманциповати од њега. Бадава, он њојзи не импонује више, те постаде на тај начин излишан и на скоро ће, ако то не увиди сâм, постати и несносан.

— Сад видим, да си баш изучавао нарав своје ученице.

— Слушај само даље. Ономад је дошао наталијин отац с пута и Стева, који је мало омирисао, да му се љуља достојанство код Наталије, не имаде друга посла, него му рече, да љуби Наталију и запроси је од њега.

— Којешта! Па шта је рекао Петровић?

— Насмејао се само, али на стевину озбиљну тврдњу рече му, да је девојче још

младо и да њега, то јест Стеву управо и не познаје. То ми је рекао Петровић сâм.

— Зар је Стева за Наталију!

— Слушај само даље. Кад је пропао код оца, науми код ћерке, да јој отме на јуриш обећање. Он јој предложи, да потпише реверз, да ће поћи за њега а он ће јој дати реверз, да ће је узети.

— Није могуће!

— Ја ти кажем.

— А ко ти је то рекао?

— Стева сâм.

— Па је ли добио реверз?

— Не знам али не верујем, јер изгледаше прилично снужено.

— Па како стоје сад акције?

Мита ми не даде одмах одговора, већ се наслони на плот николајевскога моста и посматраше пароброд, који баш стиже из Кронштата.

— Не знам, рече за тим, али држим, да не стоје по Стеву по најбоље. У осталом, како му драго. Али хајдмо натраг, мени је већ нешто хладно.

У повратку ћутали смо обојица. Вече се већ спустило било у велико, кад сам сти- гао кући.

Након овог састанка нисам се видео с Митом ваљда шест недеља; пао је међутим већ и први снег. По мало сам и заборављао на догађаје с њиме, само што ми се кад-кад, и то обично у сну, показивала слика његова, бледа и измучена. Једном га опет сањам, и то у лицу порушена, очију упалих; нисам могао одољети, да му не одем.

Нашао сам га код куће. Лежао је на дивану и читао је из неке исписане хартије. Кад сам му ступио ближе, није се ни макао с места, већ ме ћутећи понуди, да седнем. Не хтедох му учинити по вољи, већ га запитах, како му је.

— Како? насмеја се. А како може бити ономе, који се разрачунава собом!

— Та ваљда није дошло до тог? запитам га брижљиво.

— Ево читај, рече ми и пружи ми хартију, па ми реци онда, да ли немам права.

— Нећу да читам, одговорим му, боље ми реци, шта те је навело на те мисли.

Он слегне раменима и не хтеде ми дати одговора.

— Мислиш ли још на Наталију? запитам га, кад сам видео, да неће да почне разговор.

— Више него икад.

— А мисли ли и она на тебе?

— Не знам. Али сам имао с њоме озбиљна разговора. Мита застала за тренутак па рече за тим нагло: Знаш ли, да хоћу да напустим богословију?

— Од куд да знам. Сад чујем први пут, рекох са свим изненађен.

— Та да, нисмо се видели већ одавно. Да, хоћу да пређем у филозофски факултет, хоћу да postanем педагог. Наталија вели, да се њојзи најбоље допадају лечници и педагози.

— Аха! Та богословија и није бог зна како примамљив сталеж а особито за девојку, лепу и ђенијалну.

— Наталија је ђенијална, ја сам то рекао свагда, рече Мита с неком ватром.

— Напушташ ли богословију из чиста уверења? запитам га смешећи се.

Мита ми остаде одговором дужан.

— Шта је са Стевом? запитам га, кад сам видео, да неће да говори о својем уверењу.

Отпутовао је још пре месец дана.

— Сретан му пут! А шта вели Наталија?

— Чини ми се, да се утешила; плакала није, ма да је Степа уздисао.

— Реци ми, запитам Миту после кратког ћутања, јеси ли се већ уписао у филозофски факултет?

— Нисам још. Таман премишљао о томе. Ево гле! На ову хартију ставио сам све разлоге „pro“, и „contra“, па који разлог претегне, тога ћу се држати.

— А од кад се држе заљубљени људи разлога?

— Да сам уверен о наталијиној љубави, не бих премишљао ни тренутка, али овако... у осталом моја стара начела још никако нису оборена.

— Аха! Љубав и начело дођоше у сукоб. А зар ти не би био ваљан човек и онда, кад би се окануо калуђерства? Ја држим Мито, да би тек онда и било што од тебе.

— Видиш само, ја заиста љубим Наталију и све сам кадар учинити њој за љубав, али... тешко је стрести са себе идеју, која је одрасла у нама, те нам тако прешла и у нарав. Да напустим своје најживље и најлепше идеале?!

— Ко тако говори, није заљубљен.

— Можда још нисам са свим у том махнитом стању, тек сам у прелазном. Уплив мојих досадањих идеала све је слабији и неки нов уплив обузима маха у мени, али још није тако ојачао, да надвлада првобитан. Тако сам ти брате постао играчка, постао сам немоћно оруђе мојих старих и нових идеала.

— Ја ти опет кажем, окај се старих идеала! Окај се насликаног живота, већ се држ' ти живог живота!

— Па ни војничка струка није бог зна шта, рече Мита мало љутито.

— Нисам се венчао са овом униформом! Ако ми се не свиди, ја њу скидам, па облачим на се опет светско, људско одело. Моје мисли о милитарији са свим су друкчије, него твоје о богословији.

— Твоје о богословији! Ево ти оне хартије, читај све могућности, све разлоге и мудре и махните, па ми реци, шта мислиш о томе. Реши ти ствар.

— Та ја сам ти већ казао.

— Читај, молим те!

Узнем хартију у руке. На њојзи беху написане речи у два ступца; лево стајаху разлози „за“, т. ј. да се реши за Наталију а десно разлози „против“, т. ј. да се држи богословије.

Под рубриком „за“ беше на првој месту: Наталија... мене бих мрзило даље и писати, та једна реч довољна би ми била, да се решим. Али код Мите не, он је хладнокрвно низао разлоге, један за другим.

Под рубриком „против“ беше на првој месту: свето писмо... добро! како коме.

Под „за“ стајаху даље ове речи: свет; наклоност; љубав; брак; муж и жена; деца; задовољство; болест мојих; смрт мојих; светска граја; немир; трење са људма; трење са влашћу; можда и грижа савести.

Под „против“: душеван мир; спокојство; размишљање; власт над собом; мале потребе; задовољити друге; интриге братства; клевете; борба са самим собом; можда и обмахна и порушени идеал.

Гдекоје речи беху и под једном и под другом рубриком, као: наука; народ; слободно мишљење. Нигде нисам читао: небесни живот; рај; награда и т. д. Ја га и запитам у том смислу.

Он се само насмеја.

(Наставиће се.)

ФРОМОН МЛАЋИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ПРВА КЊИГА.

(Наставак).

Дал' ће доћи? Хоће ли госпођа Фромонтова учинити на жао госпођи Рислерки, да јој на први петак не дође?...

Кад је о томе премисљала, чисто је грозница хватала...

— Журите се, — говори Сидонија сваки час Рислеру... Боже драги, ала ви дуго доручкујете!

Рислер је радо на тенане јео, после јела своју лулу пушио и црну каву полагао сркутао. Данас мора одрећи се те своје миле навике, с лулом мора на страну, а чим поједе последњи залогај, мора се брзо обући; јер му жена жели, да и он дочекује походе.

У творници сви се чудом чуде, кад виде Рислера тежатником у црном фраку с белом махрамом о врату.

— Ваљда ћеш куд у сватове? — пита га благајник Сигисмунд иза ограде.

А Рислер му одговара с неким поносом:
— Моја жена дочекује данас своје походе.

За час сви у кући сазнаше да Сидонија данас чека походе; и старац Ахил, што води бригу о врту, мало се и љути на то, јер су му на уласку потрзали свржице око зимских бршљана.

У светлој дворани с високим прозорима седи Рислер за столом цртачким. Свукао је са себе лепи фрак, скинуо чисте тацлије, које су му сметале; али га једнако узнемирају походе, на које му жена изгледа.

Једнако мора на њих да мисли, те кад и кад навуче фрак и оде горе.

— Је л' већ ко дошао? — запиткује страшљиво.

— Нико, господару!

У лепој, црвеној дворани, — јер они имају дворану у црвеној дамашкој свили, стилић међу прозорима и леп сто, а на њему везен простирач са светлим цветовима — седи Сидонија као домаћица, а око ње су наређане наслоњаче и столице. Амо, тамо леже књиге, новине, мала котарица за вез са свиленим китама, а без дршка, китица од љубичица у чаши од биљура, сто за цвеће. Све је тако удешено, као у фромонтових у првом спрату, само што се на свему види, да

у домаћице нема правога укуса. Оно је прва слика из живота, а ово тек слаба копија. Домаћица у новој хаљини изгледа тако, као да је она дошла коме у походе, а не да дочекује. Али Рислеру је све лепо, без приговора, па управо то хтеде и рећи улазећи у дворану, али се уплаши, кад виде, како се вају очи у жене му.

— Видите, већ је четири сахата, — вели љутита, показујући руком на казаљку... а још нема никога... Ал' ја то не ћу опростити особито Клари... Дома је... То знам за цело... Та чујем...

И заиста Сидонија већ од подне прислушкује шта се збива под њом у фромонтовом стану. Рислер хоће да иде у творницу, али му жена не допушта. Кад су је сви оставили на цедилу, за што да баш он мора њу забављати. Седи, јадник, као прикован за столицу, налик на човека, који се боји, да ће га гром ударити, ако се само макне с места. Сидонија је немирна, шеће горе доле по дворани, помиче столице с места, па их опет меће на њихово старо место, огледа се у огледалу, зазвони служавци, да пита старца Ахила, неје ли ко за њу питао. Тај старац Ахил тако је злбан: ако ко и дође, може још рећи, да ње нема дома.

Бадава све, вратар неје видео никога.

Сидонија је заћутала озлојеђена. На прозору с лева стоји она, с десна стоји Рислер. Одатле виде малени врт, камо се ноћ полагао спушта, виде црни дим, како из висока димњака сукља према небу. Прозор Сигисмунда Плануса први се засветли. Он пали лампу своју сам собом, па му се види сеп на зиду. Гледајући све те познате ситнице, уталожиле се на часак сидонијина срдња.

На један пут загрме кочије у дворишту и стану пред врата. Дакле ипак долази неко. У лепој свиленој хаљини, искићеној цвећем и другим накитима, позна Сидонија једну од најелегантнијих, најмилијих пријатељица фромонтске породице, жену неког богатог творничара од меди. Каква част кад се дочекује такав гост. Дед брзо у ред. Домаћин стане пред отворено огњиште, домаћица седне у наслоњачу и равнодушно прегледа лист са

сликама. Узалуд сва мука. Лепотица не дође к Сидонији; зауставила се у спрату ниже...

Да је само могла чути госпођа фромонтова, што јој суседка говори о њој и о њезиним пријатељицама...

У тај мах отворе се врата и слушкиња јави:

— Госпођица Планусова.

Сестра је то благајника Сигисмунда, сиromашна, блага, смерна, стара девојка, која жену братовљевог господара хоће по дужности да походи, па је сва у забуну, што је тако лепо дочекују. Поздраве је најусрдније, угађају јој. „Ала је то лепо од вас... Изволите мало ближе к ватри...“ Пазе на њезину и најнезнатнију реч. Добри Рислер осмехује се на њу тако мило, чисто јој захваљује, што је дошла. А Сидонија сва се растопила од милине, што може сада да развије сву своју величину пред оном, којој је некада равна била, и што мисли, да ће она тамо доле чути, да и Рислерки долазе у походе. Помиче столице, намешта сто, чини што већу хуку и буку; па кад је стара госпођица, усхићена, очарана, збуњена пошла, прати је до степена, а хаљина на њој све шушти. Гошњи, својој довикује, одозгоре да прима походе свакога петка... Чујете ли, свакога петка...

Сада је ноћ. У дворани горе две велике лампе. До дворане у соби простире служавка сто. Поставила га је, а госпођа фромонтова не долази.

Сидонија је побледела од љутине.

— Ето, видите! Ни преко тих осамнаест степена неће да се попне та провијуша једна... Госпођа сигурно мисли, да смо ми за њу мали... Добро, добро! Ја ћу се већ осветити!...

И што више даје одушке неправедној љутини својој, тим простији постаје јој глас, тим више говори по начину света из паришких предграђа, тим се више види, да неје узалуд провела време у радионици госпођице Ле Мирове.

Рислер ће се усудити, да рекне:

— Ко зна? Можда је дете болесно?

Љутита окрене се она к њему, као да ће да га растргне:

— Та кад ћете већ једном престати спомињати то дете? Свему сте ви криви... Ваша је кривица, што ме нико не поштује.

И док она лупом затвара врата за собом, да се лампе и прозори тресу, стоји Рислер

сам, непомичан сред дворане, гледа растресен у своје беле тацлије, у своје светле велике ципеле, па говори и нехотице:

— То је дан, кад жена моја дочекује походе!

II.

ПРАВИ И ЛАЖНИ БИСЕР.

„Ја бих рада знати, шта је њој?... Шта сам јој учинила?“ — питаше се често Клара мислећи на Сидонију.

Она неје ни слутила, шта се некад догодило међу њезином пријатељицом и Жоржем у Савињу. Увек право мислећи, увек мирна духа, неје могла погодити, да је њена пријатељица зловна душа, која само ослави сања. Па ипак јој је страх задавао тај тајанствени поглед, тај хладни осмех на лепом лицу сидонијином.

Плашила се, а неје знала зашто.

Необичну учтивост међу пријатељицама из детињства заменила је на један пут слабо притајена љутина, хладан говор, који је зачућену Клару затекао, као да је заговетка каква.

Често се тај немир у ње преокренуо у некакву чудну, неодрећену слутњу, јер све женске нагађају као гаталице, па баш да су чиста срца као стакло, да зла и не познају ни по имену: на један пут им ум прогледа, па види све јасно.

Кад и кад разговарајући се подуже са Сидонијом, или кад би се на часак сукобила с њоме, па јој је на лицу могла читати скривене мисли: размишљала је госпођа Фромонтова озбиљно о том чудноватом створу; али како је имала и сувише свакидашњих брига, то неје доспевала, да се стара и о таквим ситницама.

У женском животу настане време, када им се промену спољашње прилике, па им се мењају тада и сви назови њихови.

Клара је љуто жалила што нестаје то пријатељство, које канда зловна нека рука кида. Али она је изгубила оца, кога је за детињства свога највише, можда само њега волела; тада се удала. Нађе се дете, а с њим сваки час миле, љупке, непрестане дужности. Осим тога водила је бригу о матери својој, која се готово подетила, од како јој је муж у лову погинуо. Силне брига не дадоше Клари, да се стара о ђудима сидонијиним; једва је уграбила толико времена, да се мало зачуди, што се Сидонија удаје за Рислера. Та

он је свакако мало стар за њу, али шта ћеш де, кад се радо имају.

Није јој ни на крај памети да се љути, што је мала Шебова њој готово равна постала. Она би се радовала, кад би сретна, и задовољна била и Сидонија, која је близу ње становала, њезин, рекао бих, живот живовала, с њом се као дете играла. Старала се да пријатељицу своју дотера, да је уведе у живот, како би се од прилике чинило с даровитом сељанком, којој веома мало треба, да постане дражесна.

Али две младе, лепе жене световати, није лак посао. Кад је госпођа Фромонтова у великом друштву једном приступила к Рислерки, па јој стала љупко говорити, пазећи да је не увреди:

— Неје лепо, што толико трпате на себе, драго дете моје... Па онда, да ми памтиш, цвеће долази само на исечену хаљину...“ тада је Сидонија сва поцрвенела и захвалила својој пријатељици, али у срце јој канула је кап нове увреде и нове срдње.

Познанице Кларине примише Сидонију доста хладно.

Фобур има предрасуда, али немојте мислити, да и Маре нема својих!

Жене и кћери богатих трговаца и прометника знале су у каквим је приликама одрасла мала Шебова, а да и несудале, погодиле би то по њеном владању.

Нека ради Сидонија што хоће, нека метне себи круну на главу, за њих је она била девојка из дућана што продаје робу. Њена понешто усиљена, често препонизна љубазност вређала је, као што вређа и онај начин, који влада по дућанима, а на ком се види, да је силом изнуђен. Кад би се охоло укочила пало би им на памет поносито лице „прве“ продавачице, како се укуврченом косом у свиленој хаљини шепури по дућану и гледа преко рамена на људе, који се усуђују ценкати се.

Она је видела, како је проматрају, како јој ово или оно приговарају, па не уздајући се у саму себе, морала је прихватити иза-

звану борбу. Њој су непозната била имена, која је ту чула спомињати, светковине, забаве, и књиге, о којима се ту говорило. Кларина би је поучавала, колико се дало, као пријатељица дизала би је увек до себе у своју висину. Али многе од тих жена нађоше, да је Сидонија лепа, а то је било доста, да љуто омрзну на њу. Друге, које су се поносиле муљем и богатством несудштеделе те „мале наметнице“, него су је у очи исмевале и увредљивом учтивошћу понижавале.

Сидонија им је надела само једно име: Кларине пријатељице, а то ће толико рећи: моје непријатељице!... Али је она мрзила само једну једину Клару.

А два ортака и не сањају шта бива међу њиховим женама.

Рислер старији, сав удубљен у мислима, да пронађе своју тискару, седео је често до по ноћи за столом за цртање. Фромон млађи проводио би време своје ван куће, доручковао би у свом клубу. У творницу неје никад ни завирио. Имао је и узрока, за што је тако чинио.

Узнемиривало га је, што је Сидонија тако близу њега. Помамна страст, којом је за њу горео, љубав, коју је последњој вољи стрица свога жртвовао, поницале су често у његовој памети с оним боним осећајем, који зна, да је све за увек изгубљено; па како је био слаб, да томе одоле, бегаво је. Био је то човек мекане, непостојане нарави, доста разборит, да себе позна, а преслаб, да собом влада. Оно вече у рислеровим сватовима, пробуде се у њему, који је и сам једва четири месеца био ожењен, све успомене на оне бурне савињске ноћи. Од то доба, не знајући ни сам за што, избегавао је, да је не види, да с њом не говори. Али, станујући у истој кући, где су им се жене по десет пута на дан састајале, по несрећи срили су се случајно и често, па је одатле потекла чудновата невоља, да је муж, да би могао остати веран својој жени, морао бегати из своје рођене куће.

(Наставиће се)

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

Тако је свршио Мара. Тако је живела и умрла Шарлота Корде. Уморство неможемо узносити, јунаштво, којом је претрпела смрт, неможемо руглу изметати. Човек је овде у том ужасном положају, да не зна: или ће

врлину да превиди, или ће уморство да хвали. Оставимо дакле ту загонетку у дубљини савести људске нерешену; јер има ствари о којима несме човек судити, већ које неопредно подпадају пред божији суд.

После неколико дана Адам Лукс изнео је на јавност апологију Шарлоте и с тога је вргнут у тамницу. Кад је ступио на тамнички праг, рекао је: „Умрећу дакле за њу!“ И збиља, погинуо је на скоро и поздравео губилиште као олтар слободе и љубави, којег је осветила Шарлотина крв.

Кад је Верњо у својој тамници дознао, како је она осуђена и погубљена, рекао је: „Она нам смрт наноси, ал' насучи, како умрети треба!“

*

Најчистија врлина не постизава своје цели, кад се лати прљавог сретства, зликовачког оружја. Проливена Маратова крв занела је читав француски народ. Светина је на глас искала: освету крваву! Благосиљала је спомен његов и обожавала га. Народ је у гомилама врвио на гроб свог пријатеља. Места и улице париске прозваше по Маратовом имену. Новинари назваше своје листове: „Сенка Маратова.“ Народ је захтевао, да се његов пепео у пантеон донесе. Неки хтедоше, да му се тело пронесе по свој Француској и до на крај света. Неки опет захтеваху, да се под сваким дрветом слободе подигне један празан гроб у почасти Марату. Конвенат је закључио, да учествује при погребу; сликар Давид уредио је тај погреб.

Једном речи: Шарлота Корде постигла је баш противно од онога, на што је смерала. Њезин нож пресекао је и отворио све жиле француске и тад се тек одпочело крваво коло. Њезина неустрашивост при самрти тако је силно упливисала, да људи почеше да вољу саму црну смрт. И тако се све прилике склопише, да тек после Маратове смрти поникне семе раздора, које је он за четир године онако обилно сејао. Крв, што је после тога потекла, прелила је читаву земљу. Обожавање Марата значило је обожавање оног духа, који разорава.

*

После Маратове погребне свечаности наставио је народни конвенат своју делатност. Да лакше свлада сваки одпор, организовао је изнова одбор за благостање. У одбор су ушли најодлучнији, најнеумитнији и најфанатичнији републиканци. Том је одбору дата најшира пуновласт, коју је неограничено вршио за четрнајст месеци над Француском, спремио и организовао такозвану страшну владавину. Какав је расположеј тада био, може се видети јасно по овом закључку, што га је конвенат донео:

„Од овог часа па до оног дана, кад буду одагнани непријатељи са земљишта републике, морају сви Французи бити спремни, да служе у војсци. Омладина ће ићи у бој; ожењени ће ковати оружје и носити тајин; жене ће правити шаторе и руво и служити у болницама; деца ће свилац чупати за превијање рањеника; старци ће се износити на јавна места, да побуђују одважност ратничку, мржњу на краљеве и љубав према републици. Народне куће претвориће се у касарне, јавна места у оружнице. Подруми ће се прати, да се отуд салитра добије. Ловачке пушке и лако оружје уступиће се унутрашњој војсци. Јахаћи коњи употребиће се, да попуне коњичке пуковније. Сви коњи за терет, који нису нужни за ратарство, употребиће се за топништво и за тајин. Одбору за благостање налаже се, да све то набави, да организује, све да реквизира за изведење тих мера, и људе и ствари. Посланици, који су одаслани у дотичне округе на ту цел имају неограничену власт. Устанак мора општи бити. Грађани, који нису ожењени, ил' удовци без деце, од осамнајст до двадесет и пет година, ти ће први ићи на границу. Имају се неодложно упутити на главно место свога среза и ту ће се већбати у оружју до одласка свог у војску. Застава сваког организованог батаљона имаће натпис: „Француски народ у борби против тирана.“

У државним финансијама је уведен неки ред. Четир милијарде асињата било је у обрту. Принудни зајам на богаташе донео је једну милијарду. Канбон ју је спалио. Друга је милијарда лежала у државним благајницама. Уређен је био државни дуг.

Све то и још друге мере само су доприносиле томе, да узрујаност још већа буде. Страшна владавина све се више и више организовала. Установила се нека унутрашња војска, која ће угушити контрареволуцију и изводити закључке конвента. Брисо, Верњо, Жансоне и други од ухваћених жирондиста бише предати револуционом суду, који је сад поново устројен, као што су поново и ноћне преметачине уведене.

Још пре тога (28. августа 1793) погубљен је ђенерал Кистин. Мирно се дао уапсити посред своје војске. Није никакве кривице имао. Од почетка је био одушевљено одан револуцији. Француско је оружје славом увенчао. Кистин се сам лепо бранио.

Но терористе париске закључиле су његову смрт, јер је све ђенерале у војсци ваљало застрашити. С тога мораде најславнији војсковођа тадање Француске погинути.

Док је конвенат законима и судом, докле је војска топови и бајонети распростирала страх и ужас. У Нормандији се распростирио устанак на прву ватру, што се избило. Мучније је ишло на југу и западу француском. Туд је крв потоком потекла. У

Вандеји је устанак од цркве подпомаган, у Тулону од Енглеца, у Лијону од ројалиста.

Грађански је рат почео да бесни, а то је баш оно, што је хтела Шарлота Корде да одклони својим пожртвовањем и прегоревашем. Наступила је такозвана страшна влада која је трајала до децембра 1793. Ми ћемо овде да нацртамо још само први део те владавине, који се свршује потпуним уништењем жирондистичке странке. (Наставиће се.)

Докле тако...

Кол'ко прође црних дана,
Кол'ко у њим тешких рана,
Позледише српско тело,
Помрачише српско чело,
Притискоше душу болом —
Обнађујућ' надом голом,
Али боља тишти јако
Докле тако!

У даљини доле тамо,
Де свет црни живи само,
Дивијаштво де но влада
Де је извор свака гада
Слободу им људство даде —
Ње за српство неимаде.
Нека пати свакојако,
Докле тако!

На свом огњу, у свом дому,
По мирису убавому,
Сваки народ мирно дела
Радостан је света бела,
Само Србин вечно стрепи,
Свако зло се њега лепи
Око њега црни пако
Докле тако!

Вечно му је мач у руци,
Вечна борба с клети вуци,

Нигде мира, нигде станка
Нигде трајна де останка,
Победио или пао
Вечно г' гони удес зао,
Та њему се свети свако —
Докле тако!

Па и сада правдо јао!
Кад је клети тиран пао
Србин нема места свога
Код свог дома рођенога.
Он робоват' даље мора
Ил' се латит' страшних гора
Хајдуковат' и одјако
Докле тако!

Докле тако!
Зар да Србин вечно пати
Зар слободом он да плати
Што силници мрзе љуто
Све Славенство незбринуто.
И докле ће гледат' браћа,
Да се душман зала лаћа,
Да посебце савлађује
И у ново робство скује.
Зар Славенство бројно, јако,
Мож' прећутат' и сад лако!
Докле тако!

Огњан.

ЖИСКТАК.

Књижевне белешке.

(Светли дани српски) јунаци и јунаштва најновијег рата за ослобођење српско. 1875—1877. Спјевао Мита Поповић. Издао српска књижара браће М. Поповића у Новом Саду. Цена је квизи 40 повчића. Ово је V. свеска „библиотеке за народ“. Уз „Светле дане српске“ приказан је и сам песник; г. Сандић изнео је лаким потезом неколико црта из живота песникове. Кома је познато лако народно певање Мите Поповића, што тече као бистар поточић кроз убаву плавину, томе ће добро доћи ова књига, која ће му у толико милија бити, што у њојзи одјекују баш ови наши велики догађаји, што се збише на балканскоме полутоку.

Различности.

(Природњак Ваур) дошао је посматрањем до тог занимљивог резултата, да се закључити може, да у каквом пре-

делу има подземне воде, ако се при лепом летњем дану, при заласку сунца примећује, да ваздух дркће.

(У Шотској) славио је др. Карутерсу, уредник листа „Курира“ своју педесетогодишњицу као редактор. То је ваљда први слични пример од кад постоји света.

(Најбогатија улица на свету) је Tifth Avenue у New-Jork-у. Тамо седе: др Rhireländer са 3 мил. долара год. прихода; М. О. Roberts са 5 милијона; Moscs Taylor са 5 мил.; А. Belmont са 8 мил.; А. Stuart са 5 мил.; М. Stevens са 2 мил.; Ј. В. Astor са 60 мил.; А. Stewart са 50 мил.; Р. Lorillard са 5 мил.; Kernochan са 2 мил.; Vanderbilt са 75 мил.; Jores са 2 мил.; Bennett са 4 мил.; Stevers са 10 мил.; дакле свега са 234 милиона долара годишњег прихода!

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за непретплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин. на по г. 1 ф. 50 нов. (4 д.) на четврт год. 80 нов. (2 д.)

Уређује др. Милан Ђорђевић.

„Српска народна задружна штампарија“ у Новом Саду.